Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Adroddiad Monitro ar y Safonau Iaith Gymraeg

Yn seiliedig ar ddata a gofnodwyd rhwng 1 Awst 2018 hyd at 31 Gorffennaf 2019

1. Rhagarweiniad

Y Brifysgol

- Mae Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant yn sefydliad addysg uwch a wynebodd newidiadau strwythurol sylweddol iawn yn ystod y degawd diwethaf.

- Sefydlwyd y Brifysgol yn 2012 pan unwyd Coleg Prifysgol y Drindod a Phrifysgol Llambed. Ymunodd Prifysgol Fetropolitan Abertawe â'r Brifysgol yn ystod 2015 gyda Choleg Sir Gâr a Choleg Ceredigion yn ymuno i greu Grŵp Prifysgol Cymru y Drindod Dewi Sant yn 2013/14. Erbyn 2017, roedd Prifysgol Cymru hefyd yn rhan o lywodraethiant y Grŵp.

- Ei gweledigaeth yw bod yn Brifysgol i Gymru gan hyrwyddo ac ymgorffori system addysg sector deuol sy'n addysgu dysgwyr o bob oed a chefndir, ac sy'n ysgogi datblygiad economaidd o fewn ei rhanbarth, ar draws Cymru a thu hwnt.

- Yn ei Chynllun Strategol ar gyfer y cyfnod 2017-2022 mae'r Brifysgol yn nodi mai ei gweledigaeth yw 'bod yn brifysgol i Gymru, gydag ymrwymiad i les a threftadaeth y genedl yn greiddiol i bopeth a wnawn.' Un o'i saith o werthoedd creiddiol yw 'Cymru a'i chymeriad arbennig' gan 'ymgorffori nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) yn ein holl weithgareddau, a thrwy ddathlu iaith, treftadaeth a diwylliant bywiog Cymru.'

- Fel y sefydliad addysg uwch hynaf yng Nghymru, bydd y Brifysgol yn dathlu ei dauganmlwyddiant yn 2022.

- Mae'r Brifysgol yn gartref i nifer cynyddol o sefydliadau a busnesau o bwys yng Nghymru, gyda phencadlysoedd Theatr Genedlaethol Cymru, Y Coleg Cymraeg Cenedlaethol, Y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol a S4C wedi eu lleoli ar ei champws yng Nghaerfyrddin.

Y Safonau

- Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn sicrhau bod i'r Gymraeg statws swyddogol yng Nghymru. Mae hefyd yn fodd o sefydlu fframwaith cyfreithiol sy'n gosod dyletswydd ar gyrff cyhoeddus i gydymffurfio â safonau penodol sy'n ymwneud â'r Gymraeg.

  Bwriad y Safonau hyn yw:

  - darparu eglurder i sefydliadau am eu dyletswyddau ym ymwneud â'r Gymraeg;
  - darparu eglurder i siaradwyr Cymraeg am y gwasanaethau y gallent ddisgwyl eu derbyn yn Gymraeg;
  - sicrhau cysondeb ar draws gwasanaethau Cymraeg a gwella'u hansawdd.

- Ers 1af Ebrill 2018, mae gan Brifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant ddyletswydd statudol i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg fel a nodir yn yr Hysbysiad Cydymffurfio a ddosbarthwyd ar 29 Medi 2017. Mae Safonau'r Gymraeg yn disodli Cynllun Iaith Gymraeg y Brifysgol.

- Mae'r adroddiad monitro hwn yn darparu gwybodaeth ynghylch y modd y mae'r Brifysgol wedi cydymffurfio â'r Safonau o fewn y cyfnod adrodd.

2. Cyraeddiadau

- Mae'r Brifysgol wedi darparu hyfforddiant ar y Safonau Iaith i'w holl staff yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf. Gwnaed hyn trwy gyflwyniadau llafar ar ddechrau blwyddyn academaidd, trwy gyrsiau anwytho sefydliadol ar gyfer staff newydd a thrwy hyfforddiant wedi ei deilwrio ar gyfer arweinwyr Unedau Proffesiynol ar draws campysau'r Brifysgol yng Nghymru.

- Sefydlwyd Rhagoriaith: Canolfan Gwasanaethau Cymraeg y Brifysgol yn 2017 gyda'r bwriad o gefnogi a chynghori staff yng nghyd-destun y Gymraeg ar draws y sefydliad. Penodwyd Cydlynydd Tîm ar gyfer Rhagoriaith yn Rhagfyr 2018 a rhan bwysig o'i dyletswyddau yw monitro cydymffurfiaeth y Brifysgol â'r Safonau. Mae'r cyfnod adrodd yn cynnwys pedwar mis pan nad oedd swydd y Cydlynydd yn bodoli.

- Yn sgil ei phenodiad, mae Cydlynydd Tîm Rhagoriaith wedi:

  - Cyhoeddi Canllawiau 'Defnyddio'r Gymraeg' ar gyfer staff y Brifysgol gan gynnwys
    - Canllaw 'Pam defnyddio'r Gymraeg'
    - Canllaw 'Ar y ffôn'
    - Canllaw 'Gohebu'
    - Canllaw 'Trefnu a chynnal cyfarfodydd'
    - Canllaw 'Dylunio, Cyhoeddi a Gosod Arwyddion'

  - Cynnal sesiynau anffurfiol ar bob campws i drafod y Safonau gan wahodd holl staff y Brifysgol i'w mynychu

  - Darparu hyfforddiant penodol i un tîm o fewn yr Adran Gyllid ynghylch y Safonau Iaith

  - Sefydlu cyfeiriad e-bost ar gyfer staff y Brifysgol sy'n dymuno cyngor ynghylch y Gymraeg

  - Cyhoeddi Polisi Defnydd Mewnol o'r Gymraeg

- Cyhoeddi Dogfen Gweithdrefn Gwyno ar wefan y Brifysgol i egluro'r camau o ddelio â chwynion
  - Darparu cyngor i amryw o unedau proffesiynol megis yr Uned Gyllid, Uned Gwasanaethau Myfyrwyr, Yr Uned Farchnata, Yr Uned Ymchwil a Datblygu, Y Gofrestrfa a Derbynfeydd y campysau amrywiol
  - Cyhoeddi dogfen 'Trefniadau goruchwylio, hybu a hwyluso'
  - Paratoi gwybodaeth am y Safonau Iaith i'r Uned Gaffael ei chynnwys ym mhob tendr
  - Trefnu cyrsiau Cymraeg i staff ar draws y campysau yn barod i ddechrau ym mis Medi 2019.

- Ymgysylltwyd â staff ynghylch priodoldeb cynhyrchu rhaglen ymwybyddiaeth iaith ar-lein yn ystod y cyfnod adrodd ac, o ganlyniad, caiff rhaglen ei lansio'n ffurfiol ddechrau Mawrth 2020.

- Er bod campysau'r Brifysgol yn hanesyddol yn amrywio'n ddirfawr yn eu defnydd o'r Gymraeg o ddydd i ddydd, gwelwyd llawer mwy o gysondeb yn sgil cyflwyno'r Safonau a'r hyfforddiant a ddarparwyd.

- Cyhoeddwyd adnoddau gweledol amrywiol at ddefnydd staff di-Gymraeg y Brifysgol sy'n delio â'r cyhoedd o ddydd i ddydd.

- Ymatebwyd i'r angen am hyfforddiant ieithyddol ar gyfer staff yr amrywiol gampysau a manteisiwyd ar gynllun Cymraeg Gwaith y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol trwy'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol. Bu'r cynllun hwn yn hynod o lwyddiannus gyda 46 o staff yn mynychu. Mynychodd 11 aelod o staff y cyrsiau preswyl Cymraeg a gynhaliwyd yn Llambed dros wyliau'r Gwanwyn a'r Haf. Hyd at ddiwedd Gorffennaf 2019, roedd 135 o staff hefyd wedi cofrestru ar y cwrs 'Croeso', rhaglen 10 awr ar-lein a luniwyd gan y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, a chofrestrodd 10 aelod o staff ar y cwrs 'Croeso 'Nôl'.

- Mae'r Uned Gyfieithu yn rhan allweddol o'r isadeiledd sy'n cefnogi'r Gymraeg ar draws y sefydliad. Byddai'r Gymraeg ar ei cholled heb ddiwydrwydd ac ymrwymiad y tîm bychan hwn o staff.

3. Llywodraethiant a Monitro

- Pwyllgor Materion Cymraeg y Brifysgol sy’n gyfrifol am fonitro’r modd y mae’r sefydliad yn cydymffurfio â Safonau’r Gymraeg. Bydd y Cadeirydd hefyd yn gyfrifol am ddiweddaru’r Senedd ac Is-Bwyllgor Llywodraethiant y Cyngor bob tymor ynghylch y modd y mae’r Brifysgol yn cydymffurfio â’r Safonau. Y Pwyllgor Materion Cymraeg sydd hefyd yn cymeradwyo’r Adroddiad Blynyddol, a chaiff hwnnw, yn ei dro, ei gyflwyno i sylw’r Senedd ac Is-Bwyllgor Llywodraethiant y Cyngor.

- Yn dilyn ei phenodiad ym mis Rhagfyr 2018, Cydlynydd Tîm Rhagoriaith: Canolfan Gwasanaethau Cymraeg y Brifysgol, sy’n gyfrifol am oruchwylio cydymffurfiaeth ddyddiol y Brifysgol â’r Safonau. Bydd yn gweithredu fel pwynt cyswllt ar gyfer holl staff y sefydliad yng nghyd-destun y Safonau Iaith gan hefyd gefnogi’r disgyblaethau academaidd/unedau proffesiynol o ddydd i ddydd.

- Bydd y Cydlynydd yn darparu adborth rheolaidd ynghylch cydymffurfiaeth y Brifysgol â’r Safonau i’r Profost (y mae ganddo gyfrifoldeb sefydliadol am y Gymraeg ac addysg trwy gyfrwng y Gymraeg), adroddiad llafar i Bwyllgor Strategol y Gymraeg sy’n cwrdd yn fisol ac adroddiad ysgrifenedig i’r Pwyllgor Materion Cymraeg sy’n cwrdd deirgwaith y flwyddyn.

- Adroddwyd wrth y Senedd ac Is-Bwyllgor Llywodraethiant y Cyngor ynghylch yr un gwyn ffurfiol a dderbyniwyd yn ystod y cyfnod adrodd gan gynnwys y datrysiad.

- Mae’r Brifysgol yn cydnabod na sefydlodd Bwyllgor Monitro ar gyfer y Safonau Iaith fel y bwriadodd yn ystod y cyfnod adrodd. Bydd sefydlu’r pwyllgor hwn yn flaenoriaeth amlwg iddi yn ystod 2019/20.

- Cynhaliwyd cyfarfod buddiol rhwng swyddogion y Brifysgol a swyddogion Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg fis Mawrth 2019.

- Mae’r Brifysgol hefyd yn rhoi sylw i Adroddiad Sicrwydd Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg sy’n tynnu sylw sefydliadau at enghreifftiau o arfer dda, a lle bo angen datblygu trefniadau er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth a gwella profiad y cwsmer. Yn yr un modd, bydd staff priodol yn mynychu seminarau arferion llwyddiannus a drefnir gan Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg lle rhennir arferion da gan sefydliadau ledled Cymru.

4. Cydymffurfio

Derbyniodd holl staff y Brifysgol hyfforddiant cychwynnol ar y Safonau Iaith tra darparwyd sesiwn hyfforddi 90 munud ar gyfer tua deugain o arweinwyr Ysgolion ac Unedau Proffesiynol yn pwysleisio gofynion y Safonau a'r cyfrifoldeb sydd arnynt i sicrhau bod eu hadrannau'n cydymffurfio â hwy.

Cyfathrebir â'r gweithlu trwy Fwletin Staff misol y Brifysgol lle atgoffir cydweithwyr o bwysigrwydd cydymffurfio â'r Safonau ac o'r adnoddau a baratowyd yn fewnol i'w cynorthwyo yn y broses o ddelio â'r cyhoedd trwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae'r Brifysgol yn cydnabod bod y gwahanol gampysau mewn cyfnodau gwahanol yn eu hymwneud â'r Gymraeg ac wedi gosod targedau cynnydd ar gyfer pob un ohonynt.

5. Cwynion

Derbyniodd y Brifysgol un gwyn ffurfiol yn ystod y cyfnod adrodd. Cytunwyd ar ddatrysiad a darparwyd hyfforddiant penodol ar gyfer staff yr uned broffesiynol o dan sylw.

6. Sgiliau Cymraeg y rheini a gyflogid gan y Brifysgol ddiwedd Gorffennaf 2019

(i) Canran y staff academaidd a oedd yn gallu addysgu trwy gyfrwng y Gymraeg

	% Gallu addysgu	**% Methu addysgu**	**% Ddim yn gwybod**
Staff Academaidd	15.21%	58.69%	26.08%

(ii) Canran yr holl staff (cymorth a phroffesiynol) a oedd yn gallu siarad Cymraeg

	Yn gallu siarad Cymraeg yn rhugl	**Yn gallu siarad Cymraeg ond heb fod yn rhugl**	**Ddim yn gallu siarad Cymraeg**	**Anhysbys**
Canran	22.93%	21.89%	39.09%	16.07%

Nifer a chanran y staff a fynychodd hyfforddiant Cymraeg

Mynychodd 57 aelod o staff hyfforddiant yn ystod blwyddyn academaidd 2018-19 i ddatblygu'u sgiliau Cymraeg.

O'r cyrsiau a gynhaliwyd ar feysydd eraill, er enghraifft, e-fodiwl Cydraddoldeb ac Amrywiaeth, Croeso Corfforaethol, gweithdai a sesiynau Moodle, mynychodd 32 sesiynau Cymraeg.

Derbyniodd 19 aelod o staff y gwasanaethau proffesiynol yr hyfforddiant 'Sgiliau Iaith Gymraeg ar gyfer Gwasnaethau Rheng-flaen' yn ystod Tachwedd 2018 a Ionawr 2019.

Yng nghynhadledd flynyddol NEXUS, cynhaliwyd 5 sesiwn yn Gymraeg gyda 110 o staff academaidd a phroffesiynol yn mynychu dros y ddeuddydd.

Nifer y staff sy'n gwisgo bathodyn neu linyn gwddf 'Iaith Gwaith'

Anogir holl staff y Brifysgol sy'n siaradwyr Cymraeg ac yn gweithio yn y rheng flaen wrth ddelio â'r cyhoedd i wisgo bathodyn neu linyn gwddf 'Iaith Gwaith'. Er na all gadarnhau yr union ffigwr, mae'r Brifysgol yn hyderus fod canran uchel y Cymry Cymraeg a oedd yn delio'n uniongyrchol â'r cyhoedd yn gwisgo naill ai fathodyn neu linyn gwddf 'Iaith Gwaith' yn ystod y cyfnod adrodd.

Swyddi newydd a gwag

Mae'r tabl isod yn cyfeirio at nifer y swyddi a hysbysebwyd gyda'r Gymraeg yn sgil hanfodol neu ddymunol ynghyd â chanran y swyddi lle penodwyd siaradwyr Cymraeg.

Nifer y swyddi a hysbysebwyd gyda'r Gymraeg yn sgil hanfodol neu'n ddymunol	Nifer y swyddi a hysbysebwyd gyda'r Gymraeg yn sgil dymunol	Nifer y swyddi a hysbysebwyd gyda'r Gymraeg yn sgil hanfodol	Nifer y swyddi a hysbysebwyd lle nad oedd angen sgiliau Cymraeg	Canran y penodiadau Cymraeg i swyddi a hysbysebwyd gyda'r Gymraeg yn sgil hanfodol
139	116	23	40	100% *

* Nid yw'r Brifysgol yn gallu darparu data ar hyn o bryd ar ganran y penodiadau Cymraeg i swyddi a hysbysebwyd gyda'r Gymraeg yn sgil dymunol.

7. Targedau 2018/19

Nodir islaw ddiweddariad ynghylch y modd y cyflawnodd y Brifysgol y targedau a osododd ar gyfer y cyfnod Awst 2018 – Gorffennaf 2019.

	Targed	Diweddariad
1.	Penodi Cydlynydd Tîm ar gyfer Rhagoriaith: Canolfan Gwasanaethau Cymraeg y Brifysgol a fydd gyfrifol am fonitro cydymffurfiaeth ddyddiol y Brifysgol â'r Safonau Iaith.	Hysbysebwyd y swydd fis Hydref 2018 a dechreuodd yr ymgeisydd llwyddiannus yn ei gwaith fis Rhagfyr 2018.
2.	Sefydlu pwynt cyswllt canolog ar gyfer unrhyw ymholiadau ynghylch cydymffurfiaeth y Brifysgol â'r Safonau Iaith.	Sefydlwyd cyfeiriad e-bost mewnol ar gyfer unrhyw ymholiadau ynghylch cydymffurfiaeth y Brifysgol â'r Safonau Iaith a hysbyswyd staff o hyn trwy e-bost ac mewn rhifyn o'r Bwletin Staff.
3.	Mapio cyraeddiadau'r Brifysgol ar draws y tri phrif gampws yn erbyn yr holl Safonau Iaith.	Ar waith.
4.	Sefydlu proses lywodraethu gadarn a fydd yn caniatáu i'r swyddogion priodol adrodd ar gynnydd wrth Bwyllgor Monitro'r Safonau Iaith, y Pwyllgor Materion Cymraeg, y Senedd a Chyngor y Brifysgol.	Mae'r broses lywodraethu yn ei lle ac wedi ei chymeradwyo'n ganolog.
5.	Sefydlu teilsen benodol ar 'Y Gymraeg yn Y Drindod Dewi Sant' ar gyfer mewnwe'r Brifysgol a fydd yn cynnwys gwybodaeth ynghylch y Safonau Iaith ynghyd ag adnoddau i gefnogi staff sy'n defnyddio'r Gymraeg wrth ymdrin â'r cyhoedd.	Caiff y deilsen a'r rhaglen Ymwybyddiaeth Iaith ar-lein eu lansio'n ffurfiol fis Mawrth 2020.
6.	Sefydlu a dilysu gweithdrefnau priodol er mwyn cefnogi cydymffurfiaeth y Brifysgol â'r Safonau Iaith gan eu hyrwyddo'n fewnol ymysg staff y campysau a'u cyhoeddi ar y wefan sefydliadol.	Sefydlwyd ystod o weithdrefnau priodol er mwyn cefnogi cydymffurfiaeth y Brifysgol â'r Safonau Iaith a chafodd y rhain eu hyrwyddo'n fewnol a'u cyhoeddi ar y wefan sefydliadol.
7.	Sefydlu gweithdrefnau casglu data priodol a'u gweithredu'n gyson ar draws holl gampysau'r Brifysgol.	Sefydlwyd gweithdrefnau priodol.
8.	Datblygu a chyflwyno rhaglen Ymwybyddiaeth Iaith ar-lein y bydd gofyn i holl staff y sefydliad gofrestru arni a'i chwblhau erbyn diwedd Rhagfyr 2019.	Gohiriwyd y gwaith tan y flwyddyn academaidd 2019/20. Caiff yr adnodd ei lansio'n swyddogol fis Mawrth 2020.

9.	Codi ymwybyddiaeth holl unedau proffesiynol y Brifysgol o'r Safonau Iaith trwy ddigwyddiadau anffurfiol ynghyd â hyfforddiant mwy ffurfiol.	Darparwyd ystod o ddigwyddiadau ffurfiol ac anffurfiol ar gyfer nifer o unedau proffesiynol sy'n delio'n uniongyrchol â'r cyhoedd.
10.	Ailymweld â phrosesau penodi'r Brifysgol gan sicrhau ystyriaeth fwy trylwyr o'r angen am sgiliau Cymraeg ar gyfer swyddi penodol.	Er bod systemau yn eu lle gan yr Uned Adnoddau Dynol, nodwyd mewn cyfarfod o Senedd y Brifysgol ym Mehefin 2019 fod angen i'r sefydliad ailystyried ei pholisi wrth benodi i ysgolion academaidd lle gwyddys fod cyfle i ddatblygu'r ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog ymhellach.

8. Targedau 2019/20

	Targed	**Cyfrifoldeb**	**Amserlen**
1.	Lansio'r e-fodiwl Ymwybyddiaeth Iaith gan sicrhau bod y gweithlu presennol yn ei gwblhau a bod gweithwyr newydd yn gorfod ei gwblhau yn rhan o broses anwytho'r sefydliad.	Cydlynydd Tîm Rhagoriaith a Rheolwr Dysgu a Datblygu	Rhagfyr 2020
2.	Datblygu Strategaeth Sgiliau Iaith newydd.	Adnoddau Dynol	Mehefin 2020
3.	Casglu a chofnodi data i gydfynd â'r Strategaeth Sgiliau Iaith newydd.	Adnoddau Dynol	Mehefin 2020
4.	Cynyddu niferoedd sy'n dysgu Cymraeg ar bob campws.	Rhagoriaith a thîm Dysgu a Datblygu	Gorffennaf 2021
5.	Datblygu'r deilsen ar y fewnwe sy'n darparu gwybodaeth i staff i gynnwys mwy o adnoddau defnyddiol.	Cydlynydd Tîm Rhagoriaith	Parhaus
6.	Parhau i wella gwefan y Brifysgol o ran y ddarpariaeth Gymraeg.	Tîm y We	Parhaus
7.	Cynyddu'r niferoedd sy'n cofrestru ac yn cwblhau cyrsiau ar-lein y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol.	Cydlynydd Tîm Rhagoriaith	Gorffennaf 2020
8.	Sicrhau bod y Pwyllgor Monitro'n cwrdd ddwywaith y flwyddyn gan adrodd i'r Pwyllgor Materion Cymraeg.	Profost	Gorffennaf 2020
9.	Darparu hyfforddiant ategol ar gyfer dwy uned broffesiynol o'r newydd.	Cydlynydd Tîm Rhagoriaith	Gorffennaf 2020

10.	Mapio cyraeddiadau'r Brifysgol ar draws y tri phrif gampws yn erbyn yr holl Safonau Iaith.	Profost a Chydlynydd Tîm Rhagoriaith	Gorffennaf 2020

Os oes gennych unrhyw gwestiynau neu sylwadau am yr adroddiad monitro hwn, mae croeso i chi gysylltu â'r Brifysgol trwy anfon ebost at iaithgymraeg@pcydds.ac.uk